

A történet

„Az a mérés, amelyik nem számol
önmaga szükségszerű pontatlanságával,
nem tekinthető mérésnek.” (W. H. G. L.)

Mindenki ismeri azt a történetet, amelynek egyik váratlan fordulata az volt, hogy Nicolas Fatio, a genfi születésű fiatal fizikus, 1693. május 18-án írt levelében arról tájékoztatta a Cambridge-ben élő, nála 22 évvel idősebb Isaac Newtont, hogy életét ezentúl a himlő gyógyításának fogja szentelni.

Derült égből villámcsapásként érte ez a közlés Newton Izsákot, hiszen egészen addig abban a hiszemben volt, hogy a huszonkilenc éves jóvágású svájci fiatalember vele együtt szorgalmasan ügyködik a *Principia Mathematica* második, javított és bővített kiadásán, amelynek előkészítése lassacskán a befejezéséhez közeledett.

A helyzetet nem kevésbé súlyosbította, hogy ugyanebben a levélben Fatio (teljes családi nevén: Fatio de Duillier), a Newton által különben annyira kedvelt, tőle megszokott léha, egzaltált és csacska stílusában számolt be arról, hogy nem sokkal azelőtt találkozott egy gyógyítással foglalkozó emberrel, egy igazi lángelmével (Newton arca ettől a szótól, ha másra vonatkozott, mindig hevesen összerándult, jelenlétében ezt a szót nem volt szabad kiejteni), aki föltalálta a himlő egyetemes ellen-szerét, s hogy szentül meg van győződve róla, hogy mostantól nem csupán az egész emberiséget fogja szolgálni ennek a csodálatos gyógyszernek a manufaktúrájával, hanem ezen kívül ráadásul még rettenetesen meg is fog ebből a szerből gazdagodni és végre vissza tudja fizetni Newton nagyvonalú kölcsöneit.

Newton az elmúlt évek során többször is hiába hívta Nicolas-t Cambridge-be, megalázkodó levelekben, hiába támogatta nem kevés pénzzel a szertelen fiatalembert, és hiába aggódta magát nem sokkal azelőtt halálra a fiú súlyos, magas lázzal járó, ismeretlen eredetű megfázása idején, s látta el nélkülözhetetlen jótanácsokkal, Fatio valamilyen ürüggyel mindig kihúzta magát a Cambridge-be költözés alól, habár időről időre valóban rövid látogatást tett Newtonnál, és részt vett, Newton korábbi lakótársához, a később kiebrudalt Wickins-hez hasonlóan, Newton legnagyobb titokban elvégzett alkimista kísérleteiben.

Newton akkor még nem sejtette, hogy Fatio azon típusú fiatal emberek közé tartozik, akik, mint a méh, nagy emberről nagy emberre szállnak, vagy mint a bolha, nagy emberről nagy emberre ugranak, vonzerejüket a nagy emberek iránti csodálatukból nyerik, és idejük nagy részét a nagy emberek anyagi és szellemi erőforrásainak parazitákhhoz méltó elszívásával töltik.

A nem tehetségtelen Nicolas már 17 évesen dolgozatot írt a Saturnus gyűrűiről, ezt a csillagász Cassini felelőtlenül megdicsérte, s ugyanőt később többek között a kiváló Huygens és a rokonszenves Bernoulli munkatársaként, de a nagy John Locke társaságában is látjuk felbukkanni, hogy csak kora legismertebb és legnagyobb tudósairól tegyünk említést.

1688-ban, mindössze 24 évesen – és nem kis részben eme illusztris urak ajánlása nyomán, ez viszont arra utal, hogy a csinos kobakba ész is szorult – fölvette tagjai közé a nagy presztízsű és finnyás ízlésű Royal Society, amelynek akkoriban költők és építészek is tagjai lehettek.

Newton iránti olthatatlan rajongása csupán a *Principia Mathematica* elolvasása után lobbant föl benne, habár a korszakos műről, még kézbevétele előtt, a Royal Society sok más tagjához hasonlóan, barátainak címzett szószátyár és nagyképű leveleiben igencsak szarkasztikusan, sőt, vitriolosan nyilatkozott, és ebben csöppet sem zavarta, hogy *a könyvet még nem is olvasta el*.

Tudnivaló, hogy Newton, a titokban alkimista kísérleteket folytató, a bölcsek követ megszállottan kereső nagy tudós egy életen át tartó könyörtelen irtóhadjáratot folytatott mindenki ellen, aki elméletei eredetiségét vagy integritását megkérdőjelezni merészelt, habár ő maga korántsem félt mások eredményeit szemrebbelés nélkül beépíteni nagy művébe, nem ritkán anélkül, hogy forrását megnevezte volna, vagy egyszerűen törölte a már beírt neveket a könyv további kiadásai-ból.

Newton a levél – Nicolas Fatio de Duillier utolsó neki címzett levelének – kézhezvétele után nem sokkal lóhalálában elutazott Londonba, minden bizonnyal azért, hogy találkozzon hozzá oly hűtlen famulusával, akire a különben párját ritkító fősvénységéről híres Izsákunk már addig is temérdek pénzt áldozott, olyannyira, hogy a kis Nicolas-t baráti körben csak „Newton majma”-ként emlegették, hogy a többi gúnynevről ne is essék említés.

A londoni találkozó után, Cambridge-be visszatérve, Newton – mai szóval élve – egy kiadós idegösszeroppanást kapott, amelynek okát legtöbb életrajzírója (aki nem átallja a magánélet feltételezett eseményeit, vagyis a rosszmájú pletykákat és az ezzel kapcsolatos teljesen tudománytalan hipotéziseit belekeverni egy lángelme életrajzába) a Nicolas-val való *szakításban* véli fölfedezni.

Ezek után nem napokon, nem is heteken, nem is hónapokon, hanem éveken át tartó rettenetes hangulathullámzások gyötörték az egyébként köztudottan haláláig agglégény – és minden valószínűség szerint szűz – lángelmét, aki életének ebben az időszakában még legközelebbi barátait, köztük John Locke-ot is az ellene szőtt összeesküvéssel vádolta meg, azzal vádolta, hogy rosszféle nőket akar a nyakába varrni, hogy emberei követik az utcán, és minden tekintetben egy szépen kifejlett paranoia tüneteit mutatta, ám azután, egy világos pillanatában, bocsánatot kért e számára igen fontos jóbaráttól.

A teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy nem föltétlenül Nicolas elvesztése okozta e tüneteket, mert ezek annak a súlyos higanymérgezésnek a következtében is fölléphettek, amelyet csupán Newton halála után kétszáz évvel, gondosan eltett hajszálainak legalaposabb vizsgálata során mutattak ki.

Newton életében legalább másfél éven át tartott ez az első fekete hullám, a depresszió hullámvölgye a hű kortárs, Huygens elmondása szerint.

A nagy fizikus beteges álmatlanságban szenvedett, súlyos emésztési problémák gyötörték, láza rendszeresen igen magasra szökött, ami nem csupán azzal a tény-nyel magyarázható, hogy a normálnál tizenöt-ször több higany volt szervezetében, mert azon kívül az elfogadhatónál négyszer több ólom, arzén, valamint anti-

món is kimutatható lett volna különböző szerveiben, és ezt a mérgezést valószínűleg alkímista kísérletei során szenvedte el a bátor tudós, a felfedező legnagyobbi-ka, aki az emberi látás vizsgálata céljából egyszerűen belenyomott egy csonttűt az egyik szemébe, hasonlóan a fiatal Humboldthoz, aki össze-vissza vagdalta és mérgezte magát, hogy a szerves és szervetlen anyagok viszonyáról megtudjon valamit.

Az életrajzírók a fiatalemberrel való szakítás nyomós okaként azt is föl szokták hozni, hogy Fatio nehezen tudott lakatot tenni a szájára, és egyik levelében Newton határozott és szigorú tilalma ellenére, indiszkréten megemlítette kettejük közös alkímista kísérleteit.

Newton ugyanis ebben az időben, és nem minden alap nélkül, halálosan rettegett a briliáns mikroszkópépítő és sokoldalú feltaláló Robert Hooke-tól, a Royal Society akkori elnökétől – akit ő, amióta Newtonnak a fényről írt dolgozatát megsemmisítő bírálatban részesítette, feneketlenül meggyűlölt és életre szóló ellenségének tekintett.

Newton soha nem bocsátotta meg, ha megsértették.

Ha Hooke – aki nem csupán bírálta Newton az általa hibásnak vélt gondolkodásáért, hanem ráadásul még plágiummal is megvádolta, mert a bolygómozgással kapcsolatosan valóban neki jutott először eszébe a híres, Newtonnak világhírt és örök dicsőséget hozó képlet, ellenben matematikailag azt bizonyítani sohasem tudta –, ha tehát Hooke ebben az időszakban valóban tudomást szerzett volna Newton titkosan lefolytatott alkímista kísérleteiről, egészen biztosan kapva kap az alkalmon, és közneveltség tárgyává teszi a nagy tudóst, darabokra zúzza tudományos tekintélyét, hiszen Hooke egyébként saját vérfertőzésig imádott unokahúga korai halála után megroppant egészsége ellenére csupán azért nem volt hajlandó lemondani a Royal Society elnöki posztjáról, mert nem akarta, hogy a dilettáns Newton, ahogyan ő nevezte, aki viszont az egyetlen valóban esélyes utódjelölt volt, még életében az ő helyére megválasszák.

Newton betegségének tünetei között szerepelt továbbá a megállíthatatlan kézremegés, a napokon, heteken át tartó heveny álmatlanság, üldözési mánia, paranoia, emlékezetvesztés, szellemi zavarodottság, melankólia, oktalan dühöngés, a barátságok hirtelen és mértéktelen megromlása, az emberi kapcsolatokból való teljes visszahúzódás, és emiatt, de lehet, hogy ettől teljesen függetlenül, Newton soha nem lett sikeres tanára a Trinitynek: olyan kevesen jártak az előadásaira, és még annál is kevesebben értették, amit mond, hogy hallgatók hiányában gyakran az üres falakhoz beszélt a fűtetlen előadóteremben, és érthető, hogy szívesebben időzött maga építette laboratóriumában vagy a háza mögött található kicsiny kertben.

Híres volt szórakozottságáról: nem egyszer előfordult, hogy egész nap ágyban maradt, ha valamilyen problémán törte a fejét; ha ilyenkor vendég jött, egyszerűen kiment a szobából, és egy idő után még azt is elfelejtette, hogy látogatója érkezett.

A Nicolas Fatioval együtt szerkesztett *Principia Mathematica* második kiadása sohasem jelent meg, mint ahogyan feledésbe merült a jóképű Fatio elmélete is a gravitációról, amelyet egyébként, egy Nicolas kéziratához fűzött széljegyzetben maga a nagy Huygens, valamint Newton is feltételes támogatásáról biztosított.

Erre a széljegyzetre, amelynek tudományos értéke, mint kiderült, a nullával egyenlő, Fatio a haláláig büszkén hivatkozott, habár, mint egy rosszmájú kortárs

följegyezte, a háta mögött Newton és Huygens a fiút nyíltan kinevette, viszont mind a ketten szívesen sütkéreztek az ifjonc odaadó figyelmének sugarában, a tudománynak is megvan a maga erotikája, és az már nyilvánvalóan a sors keserű iróniája, hogy az utóbb pusztá spekulációnak bizonyuló elméletet egy Lesage nevű másik fiatalember fél évszázaddal később ellopta Fatiótól, az ő nevét ugyan nem kell megjegyeznünk, mindenesetre máig Lesage nevéen jegyzik azt a bizonyos, egyébként végérvényesen megcáfolt elméletet.

Ez volna hát történetünk bejárata.

Hat évvel később, azaz 1699 nyarán, a kis Nicolas – akivel Newton a maga megszokottan radikális módján minden kapcsolatot megszakított – újra kilépett a porondra, és, mintha csak üzeni akarna egykori mesterének, lopással és plágiummal vádolta meg a nagy német filozófust, Leibnizet, azt állítva, hogy *differenciáleméletét* Newtontól lopta, és ezzel elindította a XVIII. század legnagyobb és minden bizonnyal legterméketlenebb tudományos vitáját, amelyet egyes tudománytörténeteszek joggal neveznek a matematikusok harmincéves háborújának.

A már Londonban élő, reggeliző asztalánál ülő, amúgy ismét jó kedélyű és beilleszkedni látszó, társadalmilag sikeres Newtonnak egyik túlbuzgó híve hozta ezt az üzenetet, vagyis örömhírt, hiszen annak vélte: Newton ugyanis évek óta valóban engesztelhetetlen haragot táplált Leibniz-cel szemben, s ez az engesztelhetetlen harag a kontinens és a szigetország között a száz évvel később keletkezett Goethe-írásokba is begyűrűzött, de még a XX. században is fellelhetjük nyomát, holott az utókor, legalábbis ebben a tekintetben, már réges-rég Leibniznek adott igazat Newtonnal szemben.

S ami még kínosabb: a túlbuzgó rajongó nem is pusztán magát az örömhírt hozta, vagy amit annak vél, hanem a Fatio nevével jegyzett, Leibniznek címzett nyílt levél formájában megírt írást is, ráadásul nyomtatásban, amelyet a reggeliző szalonba berobbanva egyenesen Newton kezébe nyomott, aki a címlapon a jól ismert nevet megpillantva előbb halálosan elsápadt, majd egész testében reszketni kezdett: a füzet kihullt a kezéből, a nagy test hatalmas döntéssel lefordult a székről, arcából kiszaladt minden vér, és hosszú percekre eszméletét veszítve, kihűlt testtel és ájultan hevert a padlón, annyira, hogy a fölötte jajveszékélő, kezüket tördelő, fel-alá futkosó emberek, köztük Newton unokahúga is, akik a kiáltásra odasereglettek, már halottnak hitték.

Amikor Newton magához térve cserepes ajakkal vizet kért, nem kérdezett semmit, hanem úgy tett, mint aki nem tudja, mi történt, majd haragvó Jupiterként mindenkit elzavart, legelőbb is az orvost (aki érvágást javasolt), és napokig elő sem jött a hálókamrájából, le se vetkőzött, az ágyán feküdt a falnak fordulva, mint egy darab fa, nem evett és nem ivott semmit.

*

Mi történt pontosan?

Nem sokkal azelőtt, hogy a megdondolatlan illető Fatióknak Leibnizhez címzett nyilvános levelével berobbant a nagy fizikus szobájába, Newton, aki ebben az időben az angol királyi pénzverde nagyhatalmú főfelügyelője volt, a lelkesen éljenző tömeg közé vegyülve, kétértelmű és háborzongató érzésekkel telve végignézte,

ahogyan a gyorsított eljárásban elítélt pénzhamisító, William Chaloner a tyburni akasztófán az „akasztott ember táncát” járja, vagyis a tömeg nagy derűtsége közepette kalimpál a lábaival, s mivel hóhérainak nem volt hajlandó külön fizetni azért, hogy idejében és kellő erővel megrántsák a lábát, mert azzal hallgatólagosan elismerte volna, hogy ki fogják végezni, márpedig ő az utolsó pillanatig reménykedett a kegyelemben, a szokásosnál jóval tovább fuldokolt a hurokban, mielőtt Teremtőjének visszaadta volna a lelkét.

„Ó Newton! Ó, Newton!” – kiabálta állítólag a megrögzött Chaloner, mielőtt gégéjén a hóhér végül, megunva a hosszú műsorszámot, mégiscsak keményen megrántotta a kötelet, és a kétszeres gyilkos és legendás pénzhamisító spermája nagy sugárban kifröccsent a tyburni anyaföldre.

Míg hazafelé tartott a kocsiban, Newton nem kis elégtételt, ugyanakkor megmagyarázhatatlan szomorúságot érzett.

Newton addig szemtől szembe soha nem látta fő ellenfelét, a pontatlan, csupán szóbeszédre hivatkozó, nem ritkán szándékosan hamis adatokkal teli rendőri és besúgói jelentésekből ismert William Chalonert, ezt a kiterjedt és bonyolult felépítésű bünszövetkezet fölött uralkodó, egyébként teljesen műveletlen, rendkívül intelligens, gyorsan meggazdagodott és warwickshire-i származása ellenére fényes házat vivő, négylovas hintón járó és az arisztokrácia bizonyos köreibe is befurakodott bűnözőt, akinek a rendőrségen is voltak kapcsolatai, és aki nem egy ízben az angol parlamentnek sem átalált tanácsokat adni éppen ama *pénzhamisítási* ügyekben, amelyeknek az egész Angliát behálózó szervezet uraként titkos főszereplője maga volt, és amely tömeges pénzhamisításoknak a XVII. század végére sikerült olyannyira megrendíteniük az angol fontot, hogy különleges beavatkozásra lett szükség, és akit a teljhatalmú Newton a rendelkezésére álló nem kevés eszközzel, besúgók és titkosrendőrök egész hadával tudott csak törbe csalni – és amidőn egy évvel a fent említett látványos kivégzés előtt, a bűnözők egyik találkahelyén, a *Hétdísznő* emeleti helyiségének falába külön erre a célra ütött vékony résen keresztül megpillantotta William Chaloner sápadt arcát, egy pillanatra megállt a szívverése.

Chaloner arca megdöbbenő és teljességgel megmagyarázhatatlan hasonlóságot mutatott a fiatal Nicolas-nak Newton számára egykor oly kedves arcával, annyira, hogy ha egymás mellé álltak volna, talán meg sem lehet különböztetni őket – ám ezt a kísérletet Newton már nem végezte el, annál kevésbé, mert meggyőződése lett, hogy a két személy *azonos*, mondhatni egymás teljesen autentikus hamisítványai, fogalmazott örületében a fizikus, és ha égen-földön keresteti Nicolas-t, akkor sem találhatta volna meg, hiszen íme, előtte állt.

Tény, Chaloner arca egy árnyalatnyival démonibb volt Nicolas-énál, és – miközben beleharapott az óntálon elé helyezett zsíros kappancombba, és a fehér kötenyt viselő fogadós, aki természetesen tisztában volt vele, hogy megfigyelik őket, hiszen pár órával korábban ő engedte be a királyi pénzverde embereit, arcán szolgálatkész mosollyal, kezében vörösboros palackkal állt az asztal mellett – a szája sarkában szüntelenül ott vibrált a metsző, gunyoros mosoly, miközben keskeny szemrése fedezékéből kutató pillantást vetett jóízűen falatozó cimborájára, az egyik alvezérre, akit ő, az időről időre szükséges áldozathozatal logikája szerint éppen be-

súgni készült, és akit, ezt persze Chaloner nem tudhatta, nagy titokban a börtönből hozták ki, ahol egy kicsit – a királyi megbízott, azaz Newton hallgatóságos beleegezésével – megkínózták, és éppen ebben a pillanatban szolgáltatta ki őt a fal túloldalán leselkedő nagyhatalmú királyi megbízottnak, Newtonnak.

Fatio arca a fáradhatatlan tudós emlékezetében egy fokkal naivabb, vagy fogalmazunk így, szendébb arcként élt, hiszen amikor megismerte, szinte csak tejfölösképű suhanc volt – hat teljes év telt el utolsó találkozásuk óta, miért is ne tehetett volna szert az elegáns gazember cinizmusra, pofaszakállra és enyhe tokára az áll alatt?

Newton, aki sok ezer álmatlan éjszakát töltött az ótestamentumi próféták mondasainak, kijelentéseinek és cselekedeteinek megfejtésével és értelmezésével, a *Biblia* és a görög-latin történetírók alapján megírt nagy kronológia megalkotásával, és aki a próféták kijelentéseivel kapcsolatos kutatásait sokkal fontosabbnak és az emberiségre nézve ezerszer üdvösebbnek tartotta gravitációelméleténél, ugyanakkor annak is tudatában volt, hogy bámulatos fölfedezéseit sohasem hozhatja nyilvánosságra, hiszen azokkal éppen tudományos fölfedezései és karrierje komolyságát veszélyeztetné (ennek a feloldhatatlan paradoxonnak a szolgálatában teltek élete utolsó évei), nos, Newton, miközben arcát, mint egy, a csapdák állításában is komoly gyakorlatot szerzett rendőrminiszter, a málló vakolatú falba ütött titkos résre tapasztotta, most egészen összezavarodott.

A szomszéd szobában, a vibráló gyertyafényben föl-földerengett a rés elé akasztott festmény, nyilvánvaló másolat, Ovidius *Átváltozások* című művének a Newton által meglesett jelenetre is találó epizódja: aranyeső képében Zeusz éppen belezuhog a meztelen Danaé ágyába: a festménybe vágott pici hasíték, mely lehetővé tette a szomszéd szobából e jelenet megszemlélését, éppen Danaé tündöklően fehér combjai közé esett, és Newton – amikor Chaloner szemtelen arckifejezéssel közelebb lépett a képhez, hogy alaposabban szemügyre vegye Danaé pihés ölét – riadtan hátrahőkölt.

Annál inkább megijedt, mert Chaloner éppen a – képen is nagy mennyiségben alázúduló – sárgán tündöklő aranyról beszélt szenvedélyesen, arról, hogy egy nagy, általa meg nem nevezett *híres alkimistával* együttműködve – de ez nem lehetett senki más, csakis maga a nagy Isaac – megfelelő feltételek között tetszőleges mennyiségű aranyat képes előállítani, s ha ez utóbbi állítás nem is volt igaz, hiszen Newton alkimista kísérletei rendre kudarcba fulladtak, mégis súlyos veszélyt jelentettek a tudós Newtonra nézve, és csak még sürgetőbbé tették a mit sem sejtő bűnöző elhallgattatását, de egyébiránt még az a gondolat is a nagy fizikus lelkébe hasított, hogy Nicolas esetleg valóban megfejtette az általa immár megfejthetetlennek tartott rejtélyt.

Newton addig csupán besúgók leírásából, jegyzőkönyvekből és tanúvallomásokból értesült Chaloner külsejéről, illetve jelleméről és szokásairól, de most személyesen győződött meg róla, és döbbenetesen konstataulta, hogy még a Chaloner bal ajka fölött található anyajegy is egyezik a Nicolas csinos ajka fölött látható, általa olyannyira kedvelt anyajeggyel.

Ennyi véletlen nem lehet véletlen, gondolta a nagy tudós, aki túl volt már nagy felfedezései zenitjén, és fáradtságot nem ismerve a próféták utókorhoz intézett rejtett üzenetén töprengett, és bizonyos volt abban, hogy a próféták már mindent megírtak, s az ő dolga csak a már megtörténtnek újralfedezése lehet.

Az az orr, az a száj, az a tekintet! Azok a kifejező kézmozdulatok, az a járás, az, ahogyan a helyéről felpattan és föl-alá járkálva gondolkodik: minden egyezett.

William Chaloner – a fennmaradt adatok szerint – igen tehetséges gazember volt, self-made man, az olasz maffiózók távoli elődje, aki szinte a semmiből bukkan elő 1693-ban, mit tesz Isten, pontosan ugyanakkor, amikor Nicolas Fatio eltűnt, legalábbis Newton életéből.

Newton ezt a bizonyos pénzverdei állást – nem kis részben John Locke, illetve Lord Halifax közbenjárására – súlyos személyes krízise után kapta meg, és nem csupán anyagi előnyöket remélt az állástól (ezen reményei minden szempontból teljesültek, öregkorára a szigetország leggazdagabb embere lett belőle), hanem azt is, hogy az intenzív munka majd feledteti szerelmi csalódását (ha szabad fiatal kollégája iránt érzett csodálatát, illetve szenvedélyes barátságát ezzel a szóval illetnünk).

Környezete legnagyobb ámulatára súlyos depressziós rohamai után Newton nagy lendülettel vetette magát a pénzverdei munkába, és két év alatt, jóval hamarabb az előre láthatónál, *elérte a teljes angol pénzérmeállomány újraöntését*, levelezényelte a nem kevés műszaki és kémiai szakismeretet igénylő gyártási folyamatot, valamint, mellékesen, csak hogy megelőzze az érmék *körülnyirbálásának* és a maradék felhasználásának közismert technikáját, föltalálta az érmék oldalába vésett *recézetet*, amelyet azóta is használ az emberiség, és használni is fog, ameddig tapintható pénzérmékre szüksége lesz.

Szemérmes ember lévén, de azért is, mert félt volna szenvedélyét és személyes érintettségét kiszolgáltatni a rá minden oldalról leselkedő és első megingására várakozó riválisainak, nem mert senkinek beszámolni Fatio és Chaloner *azonosságáról*, amiből logikusan következett, hogy minél kevésbé beszélhetett, annál inkább meg volt győződve róla.

Hallgatta Chaloner hangját, és kiváló angolságában svájci akcentust vélt fölfedezni, holott Chaloner hivatalos életrajzában Svájc nem is szerepelt: szegény volt, mint a templom egere, amikor Londonba jött, de Newton szimatát nem vezették félre holmi kocsmákban fabrikált életrajzi adatok, tudósként amúgy is tisztában volt vele, hogy az élet csupán egy hipotézis, amely sokszoros bizonyításra szorul, és azzal is, hogy semminek a lehetőségét nem szabad kizárni.

Chaloner nem egyszer felajánlotta szolgálatait a királynak, könnyen lehetett volna belőle kettős ügynök, amilyen akkoriban sok volt, ezt ambicionálta, közel is járt hozzá, amíg a sors nem vezényelte útjába korábbi mesterét.

Amint rájött arra, hogy Chaloner azonos Nicolas-val, Newton vérebként vetette magát zsákmányára, hatalmának egész erejével lesújtott rá, módszeres volt, alapos, tüzetes, amint egy ekkora tudósról feltételezhető is, mert William Chalonernek pusztulnia kellett.

Egész hadsereget küldött rá kurvákból, zsebmetszőkből és besúgókból, tudván, hogy Chaloner párhuzamos szervezettségű bűnbandájában sokan egymást sem ismerik. Munkatársait, cinkostársait, bűntársait egytől egyig megszarolta, semmilyen eszköztől nem riadt vissza, gyakran maga vezette a kihallgatásokat, legtöbbször egy spanyolfal mögött ülve, kilétét nem fölfedve.

A Towerban történt találkozásukról – Newton szolgálati lakása is a Towerban volt, Chalonert viszont az egyik kazamatában tartották, a legendák szerint ott, ahol

hajdan III. Richárd a két kis trónörököszt meggyilkoltatta – nem maradt fönny jegyzőkönyv, de megtörténtét tanúsítják a bírósági iratok: Newton mindenkit kiküldött, paraván mögött „négy szemközt” maradt a székéhez láncolt bűnözővel, aki tudta, hogy ki ül a paraván mögött, és emiatt balgán azt hitte, hogy még vannak esélyei.

Newton csapdát állított Chalonernek, a vérpadra küldte, és amikor a kivégzésről hazament a Towerba, úgy érezte, örökre megszabadult a démonaitól.

Neki már Fatio akkor gyanús volt, amikor azt állította egy korai tanulmányában, hogy az aranyban vélhetőleg *10 trilliószor több üresség* van, mint amennyi matéria – nevetséges hipotézis, sokat is viccelődtek rajta Nicolas-val, amikor Isaac egyszer tete-temes összeget, 100 aranyat adott neki úgymond kölcsön, valójában örökbe.

Foglaljuk tehát össze, mi válhatta ki a nagy tudós ájulását.

Az elkergetett Fatio öt évvel később újra felbukkant, mint Chaloner, ám a *kivégzett* Chaloner, kivégzése után három hónappal váratlanul újra előkerült, immár mint Leibniz vádlója. Newton meg volt róla győződve, hogy maga a halott üzen neki a túlvilágról, és valójában a fordítottját mondja annak, amit látszólag mond, hiszen Newton nagyon is tisztában volt vele, hogy Leibniz megelőzte őt, de ezt nem hagyhatta és nem is hagyta ennyiben. Ilyen apróság nem állhatott az útjába.

Ott, a pislákoló faggyúgyertyáktól megvilágított szobácskában, ahová fölhallatszott az ivóból a veszekedő kurvák és zsebmetszők zsivaja, Newton egy pillanatra azt hitte, megbolondul: ugyanis szentül meg volt győződve róla, hogy Fatio-Chaloner megtalálta a bölcsek követét, az aranycsinálás és az öröklét titkát, rafinált kínzóeszközei révén részben ezt a vallomást akarta kicsikarni belőle. Chaloner azonban rendre egy bizonyos nagy emberről beszélt vallatójának, aki nélkül, úgymond, nem képes aranyat csinálni. Hogy kihallgatója nem forszírozta, ki lehet az a bizonyos nagy ember, az előzmények után érthető.

A hamisnak mondott pénzek között mégis feltűnően sokban volt nagy mennyiségű arany és ezüst – hovatovább, a hamisnak mondott pénzek nagyobb értéket képviseltek, mint a király által kibocsátottak.

Newton felbolygatta alkímiai jegyzeteit, hogy rájöjjön, mi az, ami elkerülhette a figyelmét, és amit Fatio nyilván észrevett, és eltulajdonított tőle, és attól fogva kereshette az ürügyet a Newtonnal való összeveszésre, és azért tartotta távol magát Cambridge-től.

Newton keresett, kutatott, de nem talált semmit.

Fatio állítólagos Leibniznek címzett levelét, amelyben Leibnizet a nyilvánosság előtt plágiummal vádolta meg, ezért is érezte cinikus, gonosz és csakis neki szánt túlvilági üzenetnek.

Egy akasztott ember üzenetének.

Csak Fatio tudhatta a teljes igazságot.

Nem csoda, hogy Newton majdnem újra megbolondult, amikor Chaloner kivégzése után néhány hónappal kezébe került ez a Leibniznek címzett levél.

„Hamis az egész”, motyogta heteken át, „hamis minden”. Még akkor is ezt motyogta, amikor imádott unokahúga, akivel megrendült egészségi állapota miatt közös háztartásba költözött, hűvös forrásvizet hozott neki agyagkorsóban – „én pénzhamisítványokkal foglalkozom”, motyogta, „nem emberhamisítványokkal”, de ezeket a szavait akkor senki nem értette.

Newton papírjai között, egy szekreterben, melynek titkos fiókját csak a nagy tudós halála után 112 évvel fedezték fel, a tudománytörténészek nagy halom jegyzetet találtak, amelyet sokáig nem tudtak értelmezni: az egyes betűknek számértéket adva Newton a két név, William Chaloner és Nicolas Fatio de Duillier azonoságát akarta segítségével kimutatni.

Ez a probléma haláláig foglalkoztatta.

A Leibniznek címzett levél szerzője, aki Nicolas Fatiónak adta ki magát, akkor már – Newton megbízható információi szerint – Franciaországban élt, és a katolikusokkal folytatott élet-halál harcban, mint camisard eretneket, egy utcai csetepaté során meggyilkolták, tehát bárki is lehetett az illető, immár halott volt.

De nem sokáig érezhetett Newton megkönnyebbülést, mert két évvel lovaggá ütése után, 1707-ben (vajon mit jelentenek Isaac címerpajzsán, a fekete alapon keresztbe tett fehér lábszárcontok?) Newton rettenetes gyanúja még egyszer kézzelfogható igazolást nyert.

Ezen a decemberi napon Newton gyanútlanul indult a Royal Society következő ülésére, amelyen az általa kinevezett és sokak szerint manipulált tudományos bizottság természetesen neki adta meg az elsőbbséget a Leibniz-cel való vitában, és a németet afféle kontinentális plagizátornak bélyegezte, habár kissé gyengíti a bizottság jelentésének objektív értékét, hogy utolsó oldalait bizonyíthatóan maga Newton fogalmazta. Amikor a nagy tudós hintója egy éles zökkenéssel váratlanul megállt, és fél óra elteltével sem haladt tovább, Newton, aki addig papírjaiba mélyedve szokása szerint egészen elfelejtkezett a külvilágról, hirtelen felnézett, és kihajolt a hintó ablakán, hogy felszóljon a kocsisának, amikor, legnagyobb meglepetésére, közvetlenül az arca előtt megpillantotta az immár 42 éves Nicolas arcát, aki két másik kamizárdtársával együtt – a kirakott tábla szerint istengyalázás és lázadás szítása miatt – az ónos esőben ült, csontig fagyva és ázva, negyvennyolc óra-ja étlen-szomjan, de Nicolas, mintha csak várt volna erre a találkozóra, csúfondárosan mosolyogva – legalábbis Newtonnak így tűnt – nyíltan belebámult a parókás öregember arcába.

Newton elájult.

Na, de ki nem ájult volna el Newton helyében?

Nicolas Fatiót, vagy Newton titkos papírjai szerint a démont, aki Nicolas Fatió-
nak adta ki magát, három nap múlva halálbüntetés terhe mellett örökre kitiltották az angol királyság területéről.

Amikor a kocsis a Royal Society-hez érkezett, és leugrott a bakról, hogy kinyissa Newtonnak az ajtót, az öregembert a hintó padlóján, rongycsomóként összeesve találta, ajkát véres hab verte ki – a bizottság ülését természetesen elhalasztották. Fatiónak nyoma veszett.

De ezzel még nem értek véget Newton szenvedései.

A pénzverdéből – a neki minden pénzverés után járó százalékokból – meggazdagodott Newton 1820-ban tőzsdei ügynökének megbízást adott a hirtelen felszökő értékű, az angol állam adósságait korábban felvásároló Déli Tenger Társaság részvényeinek felvásárlására. Húszezer fontot veszített ezen az egy rossz döntésen.

És csak amikor befutott a nagy Déli Tenger Buborék szétpattanásának híre, akkor jött rá, miféle szirénhangnak engedett, amikor, ahelyett, hogy a túl gyorsan

dráguló részvényektől megszabadult volna, babonás alapon és a további gyors meggazdagodás reményében hitt egy *újságcikknek*, amely alatt az N. F. D. monogram volt olvasható, és amely a társaság jelentős vagyongyarapodásáról számolt be, miközben már az első befektetők és alapítók éppen vagyonuk kimentésével foglalatostkodtak.

Newton valahány nagy ellenfele, Hooke, John Flamsteed, Leibniz és mások fölött fényes és megsemmisítő győzelmet aratott, egyedül a szentelen Nicolas volt képes még halálában is föléje kerekedni.

Newton szinte minden olyan utalást kihúzott művei későbbi kiadásából, ami valamely másik tudós gondolatára vagy annak elfogadására utalt volna, ám Nicolas-t nem bírta kiirtani az életéből.

Annyira nem, hogy a westminsteri apátságban található síremlékére még a saját maga által fogalmazott mondatok helyett is Nicolas Fatio de Duillier latin szövege került.

Hic depositum est, quod mortale fuit Isaaci Newtoni.

Newton nem fogadta el az utolsó kenetet, ő tudja miért.

Élete utolsó éveiben csak számolt és számolt, azt állította, hogy 2060 előtt nem következhet be a világvége.

Majd kiderül.

Az ember bemegy a történet egyik oldalán és kijön a másikon.

